

ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ

ομιλία του προεδρου του πα.σ.ο.κ.
ανδρεα γ. παπανδρεου στην π.κ.ε

Υπάρχουν δυο βασικά θέματα με πολλές πτυχές, που φτάνουν στα αφτιά μας σχετικά με το ΠΑΣΟΚ. Το πρώτο είναι το μεγάλο θέμα της ιδεολογικής ταυτότητας του κινήματος. Τι είμαστε δηλαδή. Αυτό βέβαια από μια μεριά είναι λίγο παράξενο γιατί, ή διακήρυξη της 3ης του Σεπτεμβρίου είναι αρκετά καθαρή διακήρυξη. Αφήνει βέβαια μεγάλα περιθώρια. Δεν είναι κώδικας. Είναι γενικές αρχές και αφήνει στάδιο δόξας λαμπρό για επεξεργασία εναλλακτικών προγραμμάτων. Είναι παράξενο που μπαίνει το θέμα: τί είμαστε; Ταυτόχρονα ίσως να μην είναι τόσο παράξενο, γιατί είμαστε ένα κίνημα που έχει συγκεντρώσει δυνάμεις που προέρχονται από πολλές περιοχές του ελληνικού πολιτικού χώρου. Ποιές είναι αυτές οι περιοχές; Προερχόμαστε, ένα κομμάτι από την παλιά Ένωση Κέντρου — ΕΔΗΝ. Προερχόμαστε, ένα κομμάτι από κάτι που ονομαζότανε ή ακόμη ονομάζεται «Ανδρεϊσμός». Προερχόμαστε από την αριστερά. Πολλοί από την παραδοσιακή αριστερά, άλλοι από την αριστερά έξω από τα παραδοσιακά σχήματα. Και νομίζω πως εδώ βρίσκεται το πρόβλημα κι' όχι στη διακήρυξη της 3ης του Σεπτεμβρίου. Μέσ' τη διακήρυξη της 3ης του Σεπτεμβρίου, ίσως ο καθένας θέλησε να διαβάσει αυτό που βρίσκεται πιο κοντά στη δικιά του διάθεση. Είναι σαφές ότι μέσα στα πλαίσια αυτής της διακήρυξης όχι μόνο είναι σωστό, είναι επιβεβλημένο να υπάρχουν διαφορές και τάσεις. Αν δεν υπήρχαν, εάν κάπως κατορθώναμε είτε με πλύση εγκεφάλου είτε με αστυνόμευση — είναι οι δύο μέθοδοι που μπορώ να φανταστώ — να όμοφωνήσουμε απόλυτα, τότε θα καταλήγαμε σε ένα σχήμα πρωτοπορίας γραφειοκρατικού τύπου που καταδικάζει το κίνημά μας απερίφραστα, γιατί τότε θα είχαμε βρει στέγη σε κάποιο ΚΚΕ και δεν θα είχαμε προχωρήσει στην ίδρυση του ΠΑΣΟΚ. Αλλά γραφειοκρατία και απολιθοποίηση, δηλαδή απόλυτη όμοφωνία, είναι απαράδεκτη, απαράδεκτη μέσα στις τάξεις τις δικές μας.

Πρέπει να σταθούμε στη διακήρυξη της 3ης Σεπτεμβρίου. Δεν χωράει πάνω σ' αυτό συζήτηση. Ασχετα από έρμηνεία,

ούτε το συνέδριο που πρόκειται να συγκληθεί, θέλω να το ξεκαθαρίσω αυτό. Έχει το δικαίωμα να φύγει από τη 3η του Σεπτεμβρίου. Είναι ο καταστατικός χάρτης που δεσμεύει και το Συνέδριο. Μά θα μου πείτε, αναθεώρηση δεν είναι δυνατή; Μάλιστα, με εσωτερική επανάσταση μόνο. Αλλά δεν υπάρχει νόμιμη διαδικασία μέσα στο κίνημα που θα επιτρέψει ανατροπή μιας οποιασδήποτε αρχής που διατυπώθηκε στη 3η Σεπτεμβρίου. Αυτό νομίζω είναι ξεκάθαρο. Άρα εάν πραγματικά μέλη του κινήματος αισθάνονται πως δεν τους ικανοποιεί ή 3η του Σεπτεμβρίου, πρέπει να συναγάγουν οι ίδιοι τις συνέπειες. Ότι πραγματικά άλλοι πρέπει να βρουν την πολιτική τους στέγη και όχι σ' αυτό το κίνημα. Γιατί τότε δεν είναι πια διάλογος με κοινές αρχές αλλά είναι σύγκρουση πάνω σε θέματα που πρέπει να έχουνε εκ των προτέρων λυθεί.

Το άνησυχητικό πρόβλημα είναι ή τάση όμαδοποίησης, δηλαδή ή τάση που υπάρχει και έχει αναπτυχθεί δυστυχώς — μη γελιόμαστε — οι διάφορες πολιτικές τάσεις μέσα στο κίνημα έστω και αν είναι μέσα στη 3η του Σεπτεμβρίου, να δικτυώνονται οργανωτικά. Η όμαδοποίηση είναι ο θάνατος ενός λαϊκού μαζικού κινήματος. Γιατί είναι θάνατος; Για να λειτουργήσει ή δημοκρατική διαδικασία θα πρέπει να ικανοποιούνται δύο βασικές προϋποθέσεις. Μια είναι ότι συμφωνούμε σε βασικές αρχές. Στις αρχές της 3ης του Σεπτεμβρίου. Η άλλη είναι ότι σεβόμαστε ο ένας τον άλλο. Ότι θεωρούμε πραγματικά τον καθένα μας ισότιμο συνάδελφο, άλλοι τον λένε «σύντροφο», άλλοι «κύριο» — τέλος πάντων δεν νομίζω ότι πρέπει να αντιδικήσουμε γύρω από όρολογίες. Συνάδελφοι είμαστε, συνεργάτες είμαστε, ισότιμοι είμαστε στο κίνημα, άσχετα από τα πόστα τα οποία καταλαμβάνουμε. Αυτό είναι το πνεύμα που πρέπει να μας διαπνέει. Λοιπόν γι' αυτό το λόγο πρέπει να καταγγείλω απερίφραστα κάθε τάση όμαδοποίησης. Και πρέπει να πω και κάτι άλλο. Ότι σαν Κεντρική Επιτροπή, σαν Εκτελεστικό Γραφείο, σαν οτιδήποτε είμαστε, θα πρέπει να πατάξουμε αυστηρότατα κάθε τάση όμαδοποίησης και κάθε

αντιοργανωτική ενέργεια. Το λέω αυτό γιατί αλλοιώς δεν θα επιζήσουμε σαν κίνημα. Ο κάθε ένας έχει λειτουργίες μέσα σ' αυτό το κίνημα. Σαν μέλος της Κεντρικής Επιτροπής σ' αυτό μέλος μιας υποεπιτροπής, σ' αυτό μέλος του Εκτελεστικού, σ' αυτό μέλος της τοπικής, δικαιούται να δρᾷ μόνο στα πλαίσια εκείνα που προσδιορίζονται από το οργανωτικό σχήμα. Και δικαιούται να συνδέεται με μέλη της οργάνωσης σε οργανωτικό δίκτυο μόνο σ' αυτά τα πλαίσια και όχι έξω από τα πλαίσια αυτά. Μεγαλύτερη κατά την γνώμη μου παράβαση των κανόνων λειτουργίας αυτής της οργάνωσης, δεν μπορεί να υπάρξει παρά ή δημιουργία παραοργανώσεων. Και επειδή αυτό συμβαίνει, ευντυχώς όμως σε μικρή κλίμακα, πρέπει να το επισημάνω και πρέπει να καταστήσω σαφές ότι πάντως δεν προτίθεται εγώ να το επιτρέψω και είμαι βέβαιος δεν προτίθεται ή Κεντρική Επιτροπή να το επιτρέψει. Είμαστε το πρώτο και το λέω αυτό υπεύθυνα σοσιαλιστικό μαζικό λαϊκό κίνημα στην Ελλάδα. Σοσιαλιστικά κινήματα, λέσχεις, υπήρξαν πολλές και οι σοσιαλιστές ηγέτες αρκετοί. Έξοχοι πραγματικά στην ιστορία του τόπου Πρώτες δυνάμεις σαν τον Παπαναστασίου, τον Σβώλο και άλλους. Όμως κίνημα δεν φτιάχτηκε. Ηγέτες πέρασαν, λέσχεις φτιάχτηκαν. Αλλά κίνημα δεν γίνηκε. Τουτό είναι το πρώτο λαϊκό κίνημα. Και είναι κάτι καινούργιο στον τόπο μας. Και είναι κίνημα σοσιαλιστικό.

Θα μου επιτρέψετε να οριοθετήσω, κάτι που δεν μ' άρσει να κάνω, πρώτα προς τα δεξιά. Δεν είμαστε σοσιαλδημοκράτες. Μά θα μου πείτε ποιά ή διαφορά; Τώρα, καλά είναι ψιλά γράμματα. Αν θα κοινωνικοποιήσουμε μόνο τον Ώνάση ή αν θα κοινωνικοποιήσουμε και κάτι παραπάνω. Γι' αυτό το λόγο θα θέσουμε θέμα αρχής και θα λέμε δεν είμαστε σοσιαλδημοκράτες; Αυτό ακριβώς απαιτεί μερικά λόγια. Απαιτεί μία διευκρίνιση. Καί, κοιτάζτε, μη νομίζετε ότι κάνω μάθημα. Θα χρειαστεί να γίνει μία διεργασία, συζήτηση και διάλογος. Ούτε είναι θέματα αυτά που λέω. Αλλά θέλω να ξεκαθαρίσω τη δικιά μου θέση. Η διαφορά μεταξύ σοσιαλδημο-

κρατίας και σοσιαλισμού είναι ποιοτική, όχι ποσοτική διαφορά. Είναι σαν το μαύρο - άσπρο, είναι ποιοτική διαφορά. Γιατί, η σοσιαλδημοκρατία δεν πρέπει να κριθεί από τις διακηρύξεις της. Άλλα πρέπει να κριθεί από την πράξη της. Ποιά είναι η πράξη της; Στήριξε το μονοπωλιακό κεφάλαιο, τον μονοπωλιακό καπιταλισμό, στον δυτικό ευρωπαϊκό χώρο. Και είναι ουσιαστικά μεταρρυθμιστικός, ανανεωτικός, ευπροσώποτερος καπιταλισμός. Έτσι ώστε να περάσει το μονοπωλιακό κεφάλαιο σε μία νέα του φάση. Τι είναι το S. P. D.; (!) Είναι το κόμμα που βασικά μπορεί να πει κανείς, είναι λίγο προοδευτικότερο ή λίγο συντηρητικότερο του Δημοκρατικού Κόμματος των Ήνωμένων Πολιτειών. Το πρόγραμμα του Τζόνσον πιθανώς σε όρισμένες πτυχές να ήταν πιο προοδευτικό ακόμα και από το πρόγραμμα του S. P. D. Το σοσιαλιστικό κίνημά μας, σε αντιδιαστολή, στηρίζεται στην άρχη πως πρέπει να περάσουμε πέρα από τον καπιταλισμό σε σοσιαλιστικό μετασχηματισμό. Δηλαδή ν' αλλάξουν βασικά οι κοινωνικές σχέσεις παραγωγής. Σημαίνει μ' άλλα λόγια, τί; Ότι δεν δεχόμαστε ο έλεγχος της οικονομίας μας και οι βασικές επιλογές να ανήκουν στον ιδιωτικό τομέα, πως είναι λειτουργίες κοινωνικές.

Το πρόγραμμά μας τί περιλαμβάνει; "Ας το προσδιορίσουμε. Στόν κοινωνικό τομέα τί περιλαμβάνει; Για να μην έχουμε καμιά άμφισβήτηση. Μιά άρχη βασική είναι η κοινωνικοποίηση, που στην Ελλάδα κάτω από τις συνθήκες που ζούμε, βασικά σημαίνει αυτά που είχαμε γράψει στις 3 του Σεπτεμβρίου, την κοινωνικοποίηση (όχι κρατικοποίηση) των βασικών μονάδων παραγωγής, γιατί οι φορείς μπορεί να είναι το κράτος ή μπορεί να είναι η περιφέρεια, το διαμέρισμα της χώρας, ή η τοπική μονάδα. Σε μās έγκειται να προσδιορίσουμε με μελέτες και με πρόγραμμα και με διάλογο με το λαό μας, με τις τάξεις που ενδιαφέρονται, ποιές είναι ακριβώς αυτές οι μονάδες σε κάθε φάση της ιστορικής μας εξέλιξης. Στόν τομέα τόν άγροτικό, ή κοινωνικοποίηση παίρνει τη μορφή του συνεταιρισμού. Συνδεόμενο με αυτό το δεύτερο είναι ή έννοια της αυτοδιαχείρισης. Στό κοινωνικοποιημένο τμήμα της εθνικής οικονομίας λέμε θα έχουμε αυτοδιαχείριση, που σημαίνει ότι αυτοί που δουλεύουνε στο εργοστάσιο, στο χωράφι, αυτοί θα έχουν και τόν έλεγχο της επιχείρησης. Τρίτο στοιχείο. Έπειδή αυτό που δοκιμάστηκε όπως είναι στη Γιουγκοσλαβία, απέδωσε σχετικά άσχημα αποτελέσματα, θα πρέπει να προσθέσουμε και κάτι άλλο.

Να σās δώσω ένα παράδειγμα, γιατί μπορεί να είναι άσχημο το αποτέλεσμα. "Αν έμεις αυτοδιαχειριζόμαστε μία επιχείρηση και μοιράζουμε ανάμεσά μας το εισόδημα που κερδίζουμε, υπάρχει ένα

κίνητρο να λιγοστέψουμε τόν αριθμό μας. Γιατί θα μοιραστούμε λιγότεροι το ίδιο πράγμα.

Αυτό έχει στη Γιουγκοσλαβία οδηγήσει σε ανεργία και σε μετανάστευση που άσφαλως δεν είναι όψη σοσιαλιστικής κοινωνίας. Γι' αυτό το λόγο μιλάμε για προγραμματισμό σοσιαλιστικό, αποκεντρωμένο κοινωνικό προγραμματισμό. Δηλαδή δεν θέλουμε να έχουμε κάποιο γραφειοκράτη, τεχνοκράτη που έξυπρετει κάποια διάνοηση στην κορυφή, να καθορίζει το πρόγραμμα της ανάπτυξης. αλλά θέλουμε το πρόγραμμα αυτό να βγή ζωντανά από συμμετέχοντες πολίτες, από τούς εργαζόμενους. Και βρίσκουμε ότι ή περιφερειακή μονάδα ή περιφερειακή αποκεντρωση, ό περιφερειακός φορέας μπορεί να παίξει αυτό το ρόλο. Ποιό είναι το μεγάλο πλεονέκτημα; Σε μία περιοχή αν υπάρχει μία κοινωνικοποιημένη επιχείρηση, το θέμα της ανεργίας την άπασχολεί άμεσα. Ένω για την αυτοδιαχειριζόμενη ομάδα ή ανεργία μπορεί να μην έχη μεγάλη σημασία, για τήν κομóπολη όμως στην όποία ανήκει ή επιχείρηση θα είναι πρόβλημα ή ανεργία. Υπάρχει επίσης το θέμα των επιπτώσεων της δραστηριότητας της παραγωγικής μονάδας στο περιβάλλον και γενικά στην κοινωνία μέσα στην όποία λειτουργεί. Άρα ή περιφέρεια, ή τοπική μονάδα, πρέπει να έχει κάποιο λόγο στις αποφάσεις. Γι' αυτό βλέπουμε ότι φορείς πρέπει να είναι οι γεωγραφικά αποκεντρωμένες περιφερειακές ενότητες σε συνδυασμό με την αυτοδιαχείριση. Πολύπλοκο κάπως, αλλά οι άρχες πολύ ξεκάθαρες.

Βασική όψη του προγράμματός μας βέβαια είναι ή εθνική ανεξαρτησία. Και όταν τήν χρησιμοποιούμε τήν φράση αυτή, τήν πάμε μακριά, όχι μόνο να μην έχουμε βάσεις, να μη συνδεόμαστε με πολεμικά μπλόκ, να μην είμαστε υποτελείς νεοαποικία των ΗΠΑ ή μιās άλλης υπερδύναμης. Άλλά να μην επιτρέπουμε με κανένα τρόπο σε ξένα κέντρα αποφάσεων να επιλέγουν τήν έσωτερική πορεία της χώρας μας. Και στόν οικονομικό τομέα σαφώς, αυτό σημαίνει ότι έμεις δεν δεχόμαστε έπενδύσεις άμεσες στην Ελλάδα από εταιρίες που έχουν τό κέντρο αποφάσεών τους σε μία κάποια άλλη πρωτεύουσα. Η θέση μας επομένως είναι πάρα πολύ άυστηρή, γιατί κανένας σοσιαλισμός και καμιά λαϊκή κυριαρχία δεν πρόκειται να έδραιωθεί αν είναι ξέφραγο άμπέλι ή Ελλάδα και δεν υπάρχουν ουσιαστικά σύνορα. Η λαϊκή κυριαρχία, ή δημοκρατική διαδικασία, άσφαλως άποτελούν άναπόσπαστον τμήμα αυτού του τετράπτυχου, άς πούμε, του προγράμματος μας και αυτό μās χαρακτηρίζει και μās προσδιορίζει. Ποιές είναι οι πολιτικές συνέπειες; Πρός τὰ δεξιά μας τί υπάρχει στην Ελλάδα; Υπάρχει ή Ένωση Κέντρου. Δεν έχω άμφισβήτηση ότι υπάρχουν μέλη της

EKNA είτε μιλήσεις για τήν Κοινοβουλευτική Όμάδα είτε μιλήσεις για τή βάση, που είναι πολύ κοντά μας. Άλλά σαν συγκρότημα πολιτικό, δεν νομίζω πως έχει καμιά ουσιαστική σχέση με τό σοσιαλιστικό πρόγραμμα που έχουμε. Είτε γιατί δεν παίρνουν θέση πάνω στην εθνική ανεξαρτησία σε σχέση με τό NATO και ΗΠΑ. Είτε γιατί όταν μιλάει για τήν Κοινή Άγορά γίνεται έκστατική. Μεγαλύτερη καταστροφή δεν θα υπάρξει για τήν Ελλάδα, σύμφωνα με τήν άποψη της EKNA εάν ή Ελλάδα δεν ένταχθεί πλήρως στην Κοινή Άγορά. Ποιά Κοινή Άγορά; Τήν Κοινή Άγορά των μονοπωλίων; Δηλαδή εάν ή χώρα δεν κατακτηθεί τελείως από τὰ δυτικοευρωπαϊκά και έπομένως άμερικάνα μονοπώλια; Τρίτο, δεν υπάρχει καμιά πρόθεση στο πρόγραμμά τους άλλαγής των βασικών σχέσεων παραγωγής, είτε με πρόγραμμα κοινωνικοποίησης και αυτοδιαχείρισης είτε με κοινωνικό προγραμματισμό σε αποκεντρωμένη βάση. Τό γεγονός ότι μπορούμε να συμπορευόμαστε με ένα συγκεκριμένο θέμα, είτε είναι θέμα Συντάγματος, είτε είναι θέμα άμεσης ρύθμισης ενός τρέχοντος θέματος, δεν σημαίνει σύμπτωση στις βασικές ιδεολογικές άρχες. Δεν σημαίνει ότι ή πορεία και οι στόχοι είναι ίδιοι. Δεν πρέπει να γίνεται αυτή ή παρεξήγηση. Γιατί αν αυτή ή παρεξήγηση προχωρήσει πάρα πολύ τότε πραγματικά θα ξετινάξουμε τήν ιδεολογική βάση, τό ιδεολογικό υπόβαθρο αυτού του κινήματος. Ξέρω πως αυτό είναι για πολλούς ένα δύσκολο θέμα. Γιατί αισθανόμαστε πολύ συναδελφωμένοι λόγω κοινής ιστορίας άγώνων μ' ένα σωρό κόσμο που δεν ανήκει στο σοσιαλιστικό χώρο. Άλλά θα πρέπει να καταλάβουμε ότι έμεις έδραιώνουμε τό σοσιαλιστικό κίνημα στην Ελλάδα σήμερα και ότι τό μέλλον του θα είναι λαμπρό έφ' όσον δουλέψουμε σωστά, άκριβως γιατί σήμερα μπήκε ό καπιταλισμός σε μία φάση καθοδική που θυμίζει κατά πολύ παράσημαντικές διαφορές βέβαια, τήν εποχή του 29 - 32. Χωρίς άμφισβόλια θα έχει βάθος και μάκρος ή κρίση του δυτικού καπιταλισμού και χωρίς άμφισβόλια ή εργατική τάξη, ή άγροτική τάξη, οι εργαζόμενοι γενικότερα, θα συνειδητοποιούν σ' αυτή τήν περίοδο που μās έρχεται πως οι οικονομικές τους διεκδικήσεις δεν πρόκειται να ικανοποιηθούν και αν δεν μπουν τήν πορεία της βαθειάς κοινωνικής πολιτικής άλλαγής της κοινωνικής άπελευθέρωσης. Δηλαδή χρονικά ή ίδρυση του ΠΑΣΟΚ συμπίπτει με μία περίοδο μεγάλης άλλαγής στο δυτικό χώρο. Θα πρέπει να τό κατανοήσουμε και να θεμελιώσουμε ένα κίνημα με μακροπρόθεσμες προοπτικές.

Έχοντας πει αυτά, επιθυμώ τώρα να κάνω μία κάποια όροθέτηση, προς τήν άλλη κατεύθυνση, τήν παραδοσιακή άριστερά. Τό μακροπρόθεσμο πρόγραμμά

τους σπάνια τὸ ἀναφέρουν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ θεωρητικὰ τους περιοδικά. Στὸ μέτρο ποὺ εἶναι ἀντιγραφή τῆς σοβιετικῆς ἐμπειρίας μᾶς βρίσκει ἐντελῶς ἀντίθετους. Γιατὶ ἡ σοβιετικὴ ἐμπειρία εἶναι μιὰ ἐμπειρία ἀπολιθωμένου γραφειοκρατικοῦ προγραμματισμοῦ ποὺ συνδυάζεται μὲ στέρεα κατεστημένα. Τί εἶναι τώρα ἡ Σοβιετικὴ Ἑνωση ; Τὴ λένε σοσιαλιστικὸ ἱμπεριαλισμὸ οἱ Κινέζοι, τὴ λένε κρατικὸ καπιταλισμὸ ἄλλοι μαρξιστές. Ὁ Τρότσκι εἶχε πεῖ κάποτε ὅτι δὲν μπορεῖς νὰ τὴ χαρακτηρίσεις γιατί πρόκειται γιὰ ἓνα μεταβατικὸ καθεστῶς μὲ ἄγνωστη οὐσιαστικὰ πορεία. Τὸ ἄμεσο μίνιμουμ πρόγραμμα τῆς παραδοσιακῆς ἀριστερᾶς, τὸ ἐν ε ρ γ ὁ τῆς πρόγραμμα, δὲν περιλαμβάνει οὔτε δράματα γενικῆς ἀλλαγῆς οὔτε ἀποδέσμευση ἀπὸ τὸ ξένο μονοπωλιακὸ κεφάλαιο, οὔτε οὐσιαστικὰ καὶ γνήσια ἀδέσμευτη ἐξωτερικὴ πολιτικὴ. Ταυτόχρονα στὴν ὁργανωτικὴ πρακτικὴ παραβιάζει τὴ δημοκρατικὴ διαδικασία. Ὑπάρχουν ὅμως ἀριστεριστικές ομάδες. Ποιές εἶναι οἱ σχέσεις μας μ' αὐτές ; Ἐχουμε δυὸ διαφορὰς μ' αὐτές. Ἡ πρώτη εἶναι σὲ ἓνα βασικὸ θέμα ἀρχῆς. Ἡ δεύτερη ἀφορᾷ τὴν πολιτικὴ μεθοδολογία. Ἡ ἔννοια τῆς πρωτοπορίας τῶν «φωτισμένων» ἐκείνων ἀνθρώπων ποὺ ὁδηγοῦν τὸ Κίνημα στὴ δικιά τους περίπτωση εἶναι πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ δικιά μας. Ἐμεῖς δὲν φτιάχνουμε κατεστημένα. Εἴμαστε μιὰ πρωτοπορία σήμερα ἐνῶ φυσικά, ἀλλὰ μιὰ πρωτοπορία ποὺ πρέπει νὰ ἔχει συνείδηση ὅτι εἶναι παροδικὴ καὶ δὲν θὰ ἔχει πετύχει τὸ στόχο τῆς ἂν πραγματικὰ δὲν ἐλέγχεται τελικὰ ἀπὸ τὴ βάση. Γιατὶ ἂν αὐτὸ δὲν συμβεῖ, θὰ καταλήξουμε σὲ κοινωνικὲς δομὲς ποὺ μόνο ὀνομαστικὰ θὰ εἶναι σοσιαλιστικές, μιὰ καὶ θὰ κυριαρχοῦνται ἀπὸ γραφειοκρατικὰ κατεστημένα καὶ δὲν ἐλέγχονται ἀπὸ τὴ λαϊκὴ βάση.

Ἐπίσης ἄσχετα ἀπὸ τὸ θέμα αὐτὸ τῆς «φωτισμένης πρωτοπορίας» ὑπάρχει καὶ τὸ ἄλλο θέμα τῆς μεθόδευσης τοῦ ἀγώνα. Τὸ ΠΑΣΟΚ ἔχει πάρει μιὰ θέση ξεκάθαρη ὅτι μέσα στὶς δημοκρατικὲς διαδικασίες καὶ μέσα στὸ νόμιμα πλαίσια ἐπιδιώκουμε τὸ σοσιαλιστικὸ μετασχηματισμὸ. Εἶναι θέση. Θὰ μοῦ πῆτε, μὰ εἶναι σωστὸ αὐτό ; Ἐχουμε ἱστορικὲς ἐμπειρίες τέτοιες ποὺ νὰ ἐδραιώνουν μιὰ τέτοια αἰσιοδοξία ; Κυτᾶτε ὄριμοι ἄνθρωποι εἴμαστε, πήραμε τὴν ἀπόφαση ὥριμα. Αὐτὸ εἶναι τὸ τῆς ποὺ κάνουμε στὴν ἑλληνικὴ σκηνή, στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, θέλουμε σάν δημοκρατικὸ κίνημα — καὶ ἐσωτερικὰ μὰ καὶ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν κοινωνικὴ διαδικασία — νὰ προωθηθοῦμε καὶ στὴν κυβέρνησιν καὶ στὴν ἐξουσία μὲ μέσα δημοκρατικά. Μὰ θὰ σοῦ ποῦνε, ἢ Χιλή ; Ναι ἢ Χιλή. Μπορεῖ νὰ συμβεῖ ; Βεβαίως μπορεῖ νὰ συμβεῖ. Ποιές εἶναι οἱ συνέπειες ; Οἱ συνέπειες εἶναι πάρα πολὺ ἀπλές. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχουμε ἐπιλέξει τὴ δημοκρατικὴ πορεία δὲν σημαίνει ὅτι εἴμαστε καὶ ἀφελεῖς ἱ-

στορικά. Ἀπαιτεῖται ὁ λαός, ἡ βάση, τὸ κίνημα νὰ εἶναι ὁργανωμένο καὶ κλαδικὰ καὶ χωροταξικὰ καὶ νᾶχει πολιτικὴ συνείδηση τέτοια, ὥστε ὅταν, ὅχι ἐμεῖς ἀλλὰ οἱ στρατιωτικὲς κλίκες, τὰ ξένα καὶ ντόπια κατεστημένα, ἐκεῖνα προσπαθῶσιν νὰ καταργήσουν τὴν δημοκρατικὴ διαδικασία, ἢ νὰ ἀρνηθοῦν στὸ λαὸ τὸ δικαίωμα ἢ πλειοψηφία νὰ καθορίζει τὴν πορεία τῆς χώρας, τότε νὰ ἀκολουθήσουμε τὴν ἐπιταγὴ τοῦ 114. Εἶναι πάρα πολὺ ἀπλό. Δὲν εἴμαστε ἀφελεῖς, ἀλλὰ τὸ βάρος τὸ βάζουμε στοὺς ὅμους τοῦ ἀντιπάλου, δὲν τὸ παίρνουμε ἐμεῖς. Ἐμεῖς προχωροῦμε δημοκρατικά. Ἄν ἔρθῃ, ὅταν θὰ ἔρθῃ ἡ ὥρα τῆς πλειοψηφίας νὰ κυβερνήσῃ καὶ μᾶς τὸ ἀρνηθοῦν, αὐτοὶ θὰ ἔχουν καταργήσει τὸ πολίτευμα. Αὐτὸ τὸ λέμε ἀνοιχτά. Εἶναι πίστη μας. Τὸ 114 εἶναι πίστη μας. ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ εἶναι ὁρολογία καὶ τίποτα ἄλλο. Τὸ 114 πρέπει νὰ στηρίζεται νᾶχει ἀντίκρουσμα, ἀντίκρουσμα σὲ λαϊκὴ ὁργάνωση καὶ τὸ Πανελλήνιο Σοσιαλιστικὸ Κίνημα ἀποβλέπει καὶ σ' αὐτό. Νὰ φτιάξῃ τέτοια ὁργάνωση στὴ βάση ποὺ νὰ ἀποτελέσῃ ἓνα ἀντίβαρο στὶς ἐπιβουλὲς τοῦ ξένου καὶ τοῦ ντόπιου κατεστημένου.

Τώρα ἄλλο ἐρώτημα. Εἴμαστε μάρξιστὲς ναι ἢ ὄχι ; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς λόγος ν' ἀφήνουμε τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ αἰωρούμενα. Δὲν κάνουν καλὸ. Νόμιζα πὼς μὲ τίς διεργασίες ποὺ θὰ γίνοντουσαν θὰ εἶχαν ξεκαθαρίσει τὰ πράγματα. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἔχουν Πρῶτο, ἢ 3η Σεπτέμβρη δὲν λέει τίποτα πάνω σ' αὐτό. Ἐχουμε δυνατότητα νὰ ποῦμε καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο ; Ἐάν μὲ τὴ λέξη μαρξιστὴς ἐννοοῦμε τὴν μέθοδο ἀνάλυσης τὴν ἱστορικὴ, ποὺ κληρονομήσαμε ἀπὸ τὸν Μάρξ, ποὺ μιλάει γιὰ ἀγῶνες τῶν τάξεων, γιὰ δομὴ ἐξουσίας, γιὰ τὴν ἐξελικτικὴ διαλεκτικὴ, ἂν αὐτὸ ἐννοοῦμε, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι σάν σοσιαλιστικὸ κίνημα νὰ ποῦμε ΝΑΙ. Καὶ εἶναι γι' αὐτὸ ἀπόλυτη ἢ ἀντίθεσή μας πρὸς τὴν αἰσιοδοξία φιλελεύθερη σκέψιν, π.χ. ὅτι τὸ κράτος ἀποτελεῖ πάντοτε μιὰ οὐδέτερη ὄντοτητα ἢ ὁποῖα ἐξυπηρετεῖ ἐξ ἴσου ὅλους τοὺς πολίτες. Ὅποιος πιστεύει αὐτό, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν πολιτικὴ, ὅχι μόνο ἀπὸ τὸ σο-

σιαλιστικὸ κίνημα. Ἐάν ὅμως μὲ τὸ ἐρώτημα «εἶσαι μαρξιστὴς», ἐννοεῖς, ἀσπάζεσαι δόγματα, εἴτε λέγονται «Σταλινισμός» εἴτε λέγονται «Λενινισμός», εἴτε λέγονται «Μαοϊσμός», δόγματα ποὺ βγήκανε ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῶν τελευταίων 50 - 60 ἐτῶν, ἐάν ἐννοοῦμε ὅτι πρὶν ἀπαντήσω σ' ἓνα ἐρώτημα πρέπει νὰ γυρίσω στὴν σελίδα 117 νὰ δῶ τί εἶπε ὁ Μάο ἢ ὁ Λένιν ἢ ὁ Στάλιν ἢ δὲν ξέρω ποιός, τότε τὸ ἀπορίπτουμε ἀποφασιστικά. Δὲν ἔχουμε δόγματα. Ἐχουμε ὅμως μιὰ μέθοδο ἀνάλυσης ποὺ ἔχει μαρξιστικὴ προέλευση. Τώρα : Ἐχουμε γίνῃ πολλὰ παρατράγουδα σ' αὐτὸν τὸν τομέα. Ὑπάρχουν ἐνθουσιώδεις ὑποστηρικτὲς τῆς μαρξιστικῆς σκέψης μέσα στὰ πλαίσιά μας. Ἀλλὰ χωρὶς κρίση πολλὲς φορές. Πλησιάζουν ἓναν ἄνθρωπο στὴ βάση ἃς ποῦμε, ὁ ὁποῖος ἢ ἔχει ἀκούσει ἢ δὲν ἔχει ἀκούσει γιὰ τὸν Μάρξ, καὶ τοῦ λένε : «Εἶσαι μαρξιστὴς ;» Καὶ λέει : «Ἄσε με ἡσυχῶ παιδάκι μου, ἄσε με ἡσυχῶ. Δὲν ξέρω τί μοῦ λές, οὔτε μ' ἐνδιαφέρει». Ἀλλὰ τὸ θέμα ἐδῶ δὲν εἶναι ἂν εἴμαστε μαρξιστὲς ἢ δὲν εἴμαστε, ἀλλὰ ἂν ἔχουμε κρίση ἢ δὲν ἔχουμε. Καὶ πρέπει νὰ ὠριμάσουμε. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὅταν προσπαθῶ νὰ ὁροθετήσω πρὸς τὴν ἄλλη κατεύθυνση, αὐτὰ ποὺ ἔχω νὰ πῶ εἶναι ὅτι κινδυνεύουμε ἀπὸ δογματισμὸ στενοκεφαλιάς καὶ ἀνωριμότητας πολὺ περισσότερο, παρὰ ἀπὸ κάποια ἰδεολογικὴ διατύπωση.

Τὰ εἶπα λοιπὸν ὅλα αὐτὰ μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ξεκινήσῃ ἓνας σαφὴς διάλογος, ξεκάθαρος διάλογος στὰ πλαίσια τῆς Κεντρικῆς καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ καὶ τῶν ὁμάδων στὴ βάση, παντοῦ, μὲ σεμινάρια, μὲ συζητήσεις. Νὰ σταματήσῃ αὐτὸ τὸ «ξέρεῖς», αὐτὸς εἶναι μαρξιστὴς καὶ δὲν ἀνήκει στὸ ΠΑΣΟΚ ἢ αὐτὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν Ἑνωση Κέντρου καὶ δὲν ἀνήκει στὸ ΠΑΣΟΚ. Τὸ ὅμως εἶναι τοῦτο : ὅτι πρέπει ὅλοι νὰ δεχτοῦμε ὅτι εἴμαστε σοσιαλιστικὸ κίνημα καὶ δεσμευόμαστε ἀπὸ τίς ἀρχὲς τῆς 3ης Σεπτέμβρη κι ὁποῖος δὲν αἰσθάνεται πραγματικὰ πὼς τὸν καλύπτει ἢ 3η Σεπτέμβρη, νομίζω καὶ γιὰ τὸ κίνημά μας καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του θὰ ἦταν καλύτερα νὰ βρεῖ ἄλλη στέγη.

Ὅλες οἱ συνθήκες ποὺ ἔχουν γίνῃ μέχρι τώρα καὶ ποὺ δεσμεύουν τὴν χώρα μας ἀπέναντι σὲ συνασπισμοὺς, ἦταν προϊόντα βίας καὶ συμπερόντων μιᾶς ὀλιγαρχίας. Οὐσιαστικὰ δὲν ἐξασφαζαν τὰ συμφέροντα τῆς χώρας, ἀλλὰ τὰ συμφέροντα μιᾶς μικρῆς ομάδας γιὰ τὴν ὑποστήριξη τοῦ ἐκμεταλευτικοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος ποὺ ὑπάρχει.

Μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι ἡ χώρα μας εἶναι μικρὴ καὶ χρειάζεται πάντα προστασία, ἢ ἀνεξαρτησία τῆς εἶχε σβῶσει, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ὑφίσταται τρομερὲς οικονομικὲς θυσίες καὶ ἐθνικὸς ἐξευτελισμὸς. Ἡ ἐνταξὴ σὲ τέτοιους συνασπισμοὺς ἐμπόδιζε τὴν πρόοδο τῆς χώρας καὶ τὴν κρατοῦσε δέσμια. Αὐτὸ τὸ ἀπόδειξε καὶ ἡ τελευταία κρίση τῆς Κύπρου ἢ ὁποῖα ἀποκάλυψε τὸν πραγματικὸ ρόλο τοῦ ΝΑΤΟ. Ἡ ὁποῖα ἀποκάλυψε ὅτι οὐσιαστικὰ ἡ χώρα ἦταν ἀπροετοίμαστη καὶ διαλυμένη μπροστὰ σὲ μιὰν ἐθνικὴ κρίση καὶ ἡ ὑποτιθέμενη προστασία τῶν συμφώνων δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο ἀπὸ μιὰν συστηματικὴ διατήρηση τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἡ ἀποδέσμευση ἀπὸ τοὺς στρατιωτικοὺς πολιτικοὺς καὶ οικονομικοὺς συνασπισμοὺς, δίνει τὴν δυνατότητα στὴν Ἑλλάδα νὰ ἀναπτυχθεῖ ἐλεύθερα, δημοκρατικὰ, στηριζόμενη στὴν δύναμη ὁλόκληρου τοῦ λαοῦ τῆς. Ἀπελευθερώνει ἀπίθανες δυνάμεις, ποὺ μποροῦν νὰ κάνουν τὴν χώρα μας ἱκανὴ νὰ παίξῃ ἓναν σημαντικὸ ρόλο στὴν νευραλγικὴ περιοχὴ ποὺ βρίσκεται.